

Інтернаціоналізація системи вищої освіти України в умовах сьогодення

*Карп Роман Васильович*¹

Опубліковано	Секція	УДК
23.04.2024	Освіта/Педагогіка	378.147+376.68

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11046649>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті розглянуто питання інтернаціоналізації системи вищої освіти України в умовах сьогодення. Слід зазначити, що інтернаціоналізація є багатостороннім процесом, який має політичні, економічні, соціальні та культурні наслідки для вищої освіти. Інтернаціоналізація, як основоположний процес, який виступає одним з найважливіших напрямків освітньої політики в світі, на сьогоднішній день знаходиться в центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Вона обумовлює нові виклики, коли держави вже не є єдиними постачальниками освіти та академічна спільнота не володіє монополією при ухваленні рішень щодо сфери освіти. З погляду причинного підходу інтернаціоналізація вищої освіти аналізується з перспективи досягнення її цілей. У світлі цього підходу цей термін має соціальний відтінок, оскільки він пов'язується з освітою в ім'я світу, надання технічної та іншої допомоги. Також тут розглядається інтернаціоналізація вищої освіти як джерело доходу від рекрутування іноземних студентів. Інтернаціоналізація вищої освіти - процес, що відбувається на національному, галузевому та інституційному рівнях, при якому цілі, функції та механізм надання освітніх послуг набувають міжнародного характеру. В даний час інтернаціоналізація освіти стає об'єктом та предметом цілеспрямованої політики з боку держави, орієнтованої на вирішення національних, політичних, соціальних та економічних проблем.

Ключові слова: студент, викладач, заклад вищої освіти, інтернаціоналізації системи вищої освіти, професійна підготовка, Україна

Internationalization of the higher education system of Ukraine in today's conditions

Annotation. The article examines the issue of internationalization of the higher education system of Ukraine in today's conditions. It should be noted that internationalization is a multifaceted process that has political, economic, social and cultural implications for higher education. Internationalization, as a fundamental process that acts as one of the most important directions of educational policy in the world, is currently in the center of attention of many domestic and foreign researchers.

¹ аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти, Інституту права, психології та інноваційної освіти, Національний університет «Львівська політехніка», <https://orcid.org/0009-0006-0305-2035>

It causes new challenges when the states are no longer the only providers of education and the academic community does not have a monopoly on decision-making in the field of education. From the point of view of the causal approach, the internationalization of higher education is analyzed from the perspective of achieving its goals. In the light of this approach, the term has a social connotation, as it is associated with education in the name of the world, the provision of technical and other assistance. The internationalization of higher education is also considered here as a source of income from the recruitment of foreign students. Internationalization of higher education is a process that takes place at the national, sectoral and institutional levels, in which the goals, functions and mechanism of providing educational services acquire an international character. Currently, the internationalization of education is becoming an object and subject of a targeted policy on the part of the state, focused on solving national, political, social and economic problems.

Thus, the internationalization of higher education is manifested in the growing significance of the international activities of higher educational institutions. Internationalization can increase the competitiveness of higher education institutions, improve the quality of education, and strengthen cooperation between science and education. First of all, students will benefit from this, who have the opportunity to study various courses at higher education institutions that they liked, and who receive knowledge, skills or even a specialty that is in demand on the world market.

Keywords: student, teacher, institution of higher education, internationalization of the system of higher education, professional training, Ukraine.

Вступ

Поняття інтернаціоналізації у сфері вищої освіти включає два аспекти: внутрішню інтернаціоналізацію та зовнішню інтернаціоналізацію або освіту за кордоном, міждержавну освіту, транскордонну освіту.

Таким чином, аналізуючи процеси інтернаціоналізації вищої освіти, важливим буде виділити її структурні рівні, на яких вона реалізується:

- інституційний, тобто з урахуванням конкретних університетів, інститутів, академій;
- національний, тобто на базі окремо взятої держави;
- міждержавний, тобто коли до процесу включено низку держав. Одним із основних прикладів є Болонський процес.

Якщо розглядати процес інтернаціоналізації вищої освіти на інституційному рівні, то на сьогоднішній день виділяють шість основних підходів щодо її реалізації [1-2]:

- діяльнісний, що включає в себе процеси інтернаціоналізації основних освітніх процесів: навчання за кордоном, інтернаціоналізація навчальних планів та програм, набір іноземних студентів; формування та забезпечення інституційних мереж та філій;
- результативний, що включає в себе бажані результати, які виступають рушійною силою процесу інтернаціоналізації, до яких входять поліпшення особистісних та професійних компетентностей студентів, покращення профілю та статусу закладу вищої освіти; збільшення кількості міжнародних угод та партнерських програм в сфері вищої освіти;
- обґрунтований, що включає в себе основні обґрунтування, які виступають рушійною силою процесу інтернаціоналізації: стандарти академічної освіти; прибуток; культурний розвиток; покращення професійного та особистісного потенціалу персоналу та студентів;
- процесний, що виступає як процес, в контексті якого міжнародна освітня складова інтегрована в три базові функції закладу вищої освіти: навчання, дослідницька діяльність та розвиток суспільства.

- етносний, який передбачає формування певного культурного середовища на території вищого навчального закладу, яке має на меті сприяння та розвитку інтернаціональної взаємоповаги та розуміння, інтеркультурній компетентності;
- транскордонний, який передбачає повноцінне забезпечення для студентів освіти в інших державах у будь-якій формі (традиційні методи викладання, дистанційна освіта, електронне навчання) та стимулювання ухвалення різноманітних освітніх угод.

У цілому нині інтернаціоналізація вищої освіти може сприяти:

взаєморозуміння для людей, націями і культурами; вирішення проблем конкурентоспроможності та економічного зростання; ширшому розвитку та навчанню студентів; обміну національними культурними цінностями

Якщо розглядати основні стратегії або, за трактуванням деяких авторів – підходи, практичної реалізації головних принципів процесу інтернаціоналізації вищої освіти, то на сьогоднішній день більшість науковців виділяють чотири такі стратегії (рис.1).

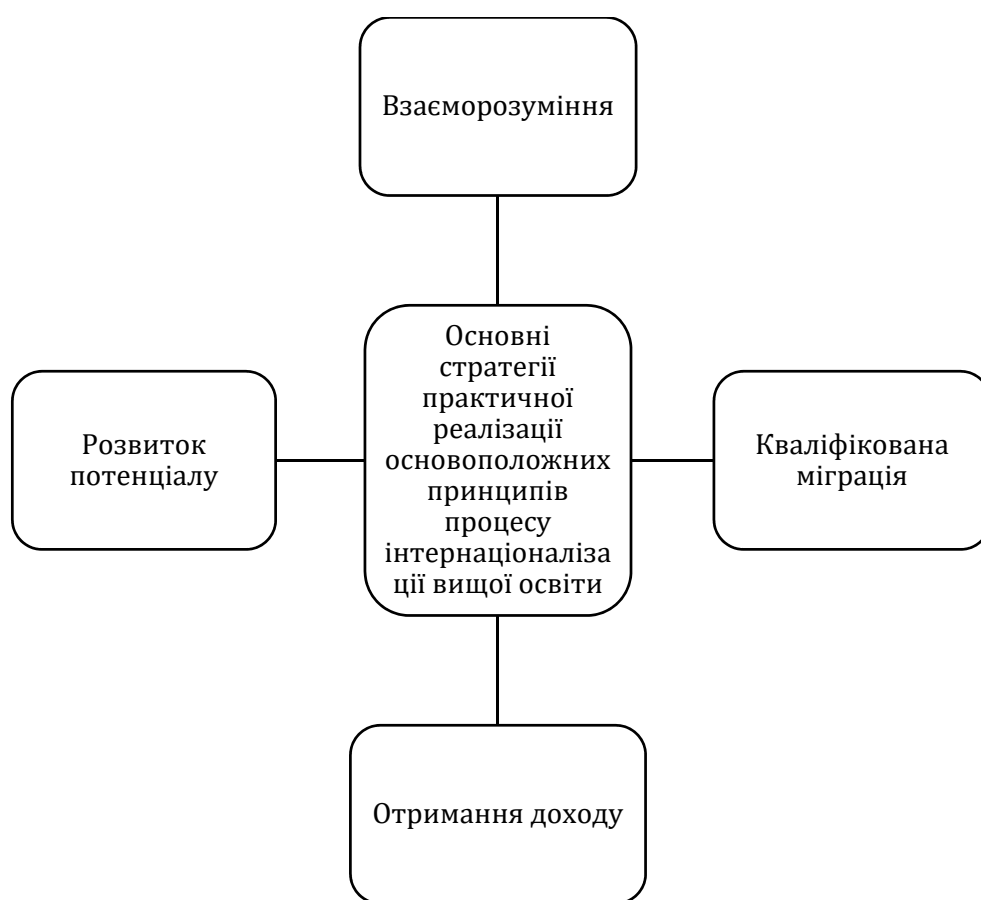

Рис.1. Схема основних стратегій практичної реалізації основоположних принципів процесу інтернаціоналізації вищої освіти [3-5].

Метою статті є визначити процес інтернаціоналізації системи вищої освіти України в умовах сьогодення.

Результати

Розглянемо дані стратегії більш детально. Стратегія взаєморозуміння сприяє розвитку академічної мобільності та академічних партнерств. Реалізація такої стратегії здійснюється через підтримку студентської та академічної мобільності шляхом надання стипендій та реалізації програм академічних обмінів, а також програм, спрямованих на створення інституційного партнерства у сфері вищої освіти. Домінуючим принципом

даного підходу є міжнародне співробітництво, а не конкуренція. Важливою умовою різноманітних програм (програми Фулбрайта, Лінгва та ін.), у межах зазначеної стратегії, є подальше повернення студентів, аспірантів та викладачів у країну походження.

Стратегія кваліфікованої міграції. Відповідно даної стратегії передбачається формування механізмів цілеспрямованого працевлаштування іноземних студентів та викладачів закордон. Таким чином, молодь, яка зарекомендувала себе як така, що здатна до креативного та інноваційного мислення, викладачі та інший персонал закладу вищої освіти стає висококваліфікованим персоналом у окремій галузі знань, тим самим створюючи додаткові привілеї та переваги для національної економіки, шляхом підсилення науково-дослідної та освітньої сфери [6].

Для такого підходу використовується спрощена візова політика для високоосвічених імміграційних груп. До таких груп можуть належати студенти з певних регіонів, аспіранти та майбутні дослідники, студенти, які спеціалізуються в окремих галузях знань. Система академічних стипендій, програми просування системи вищої освіти країни за кордоном, сприятливий візовий та імміграційний режим сприяють залученню талановитих студентів і дослідників до країни. Реалізація таких програм здійснюється через спеціальні агентства або мережу агентств і організацій. Ця стратегія має такі ж цілі, як і стратегія взаєморозуміння.

Стратегія отримання доходу полягає в тому, що по всьому світу існує погоджена плата за навчання у закладах вищої освіти. При чому варто зазначити, що для студентів-громадян країни та іноземних студентів ця плата різна. Таким чином, іноземні студенти платять в рази більше за ті самі освітні послуги, ніж студенти-громадяни країни, і є більш вигідні для закладу вищої освіти. З огляду на це, можливість підготовки іноземних студентів стає значним стимулом для закладу вищої освіти покращувати власну якість надання освітніх послуг, а також матеріально-технічну базу, для того, щоб утвердитись на міжнародному ринку освітніх послуг та стати конкурентоспроможним [7].

Стратегія інтернаціоналізації вищої освіти, спрямована на отримання доходу, базується на двох вищеописаних підходах, але в її межах освітні послуги пропонуються на повністю платній основі, надання державних субсидій не передбачено. Іноземні студенти дають додатковий дохід освітнім інституціям, стимулюючи університети реалізовувати підприємницьку стратегію на міжнародному освітньому ринку. В свою чергу державні структури повинні надати закладу вищої освіти певний рівень автономії, та на державному рівні впроваджувати заходи для покращення репутації власної системи вищої освіти. Варто також зазначити, що з боку державних структур важливою частиною їх функціональних обов'язків та обов'язковою умовою прогресування процесів інтернаціоналізації є формування потужної правової основи для захисту іноземних студентів в період їх навчання в вітчизняному закладі освіти.

Стратегія розвитку потенціалу передбачає активізацію процесів стимулювання отримання вищої освіти, з метою оперативного підвищення та розвитку людського та професійного потенціалу в країні, яка потребує розвитку. Дана стратегія базується на процесі імпорту освітніх послуг з країн з розвинутою системою освіти у країни, в яких система освіти опинилась в кризовій ситуації чи тільки вступила на шлях трансформації та змін.

Відповідно до вищезазначених стратегій, на сьогоднішній день існує сім етапів впровадження головних принципів інтернаціоналізації вищої освіти на рівні закладу вищої освіти (рис.2).

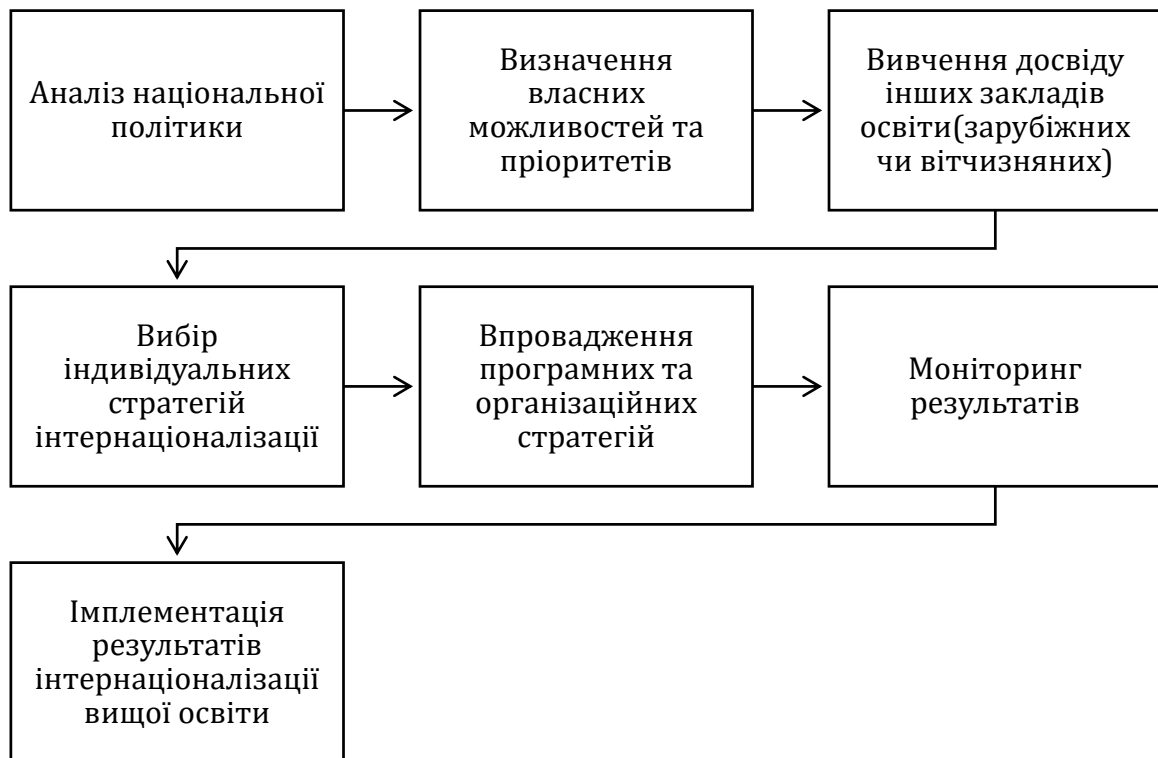

Рис.2. Основні етапи впровадження основоположних принципів інтернаціоналізації вищої освіти на рівні вищого учебного закладу [8]

Якщо розглядати процеси інтернаціоналізації на рівні закладу вищої освіти, то до основних форм інтернаціоналізації вищих закладів освіти можна віднести:

- спільні програми українських та зарубіжних вузів у рамках освітнього процесу;
- реалізація спільних дослідницьких проектів;
- розробка навчальних планів, що відповідають міжнародним стандартам;
- введення в дію рейтингової системи (системи кредитів);
- обмін студентами, аспірантами (мобільність);
- обмін професорсько-викладацьким складом;
- спеціальні програми для іноземних студентів;
- прийом професорсько-викладацького складу з міжнародного ринку праці;
- реалізація освітніх програм іноземною мовою;
- участь у стажуваннях студентів, аспірантів;
- участь у стажуваннях викладацького складу;
- організація та участь у науково-практичних заходах;
- організація та участь у літніх, зимових школах (у тому числі спільні) як студентами, аспірантами, так і викладачами;
- участь у міжнародних та регіональних організаціях, фондах, проектах (DAAD, AIESEC тощо);
- створення спільних асоціацій вишів;
- робота викладацького складу у рамках міжнародних грантів;
- розширення публікаційної активності у закордонних виданнях;
- забезпечення умов участі випускників українських вишів у діяльності міжнародного ринку праці.

На сьогоднішній день розрізняють чотири обґрунтування інтернаціоналізації вищої освіти (Рис.3).

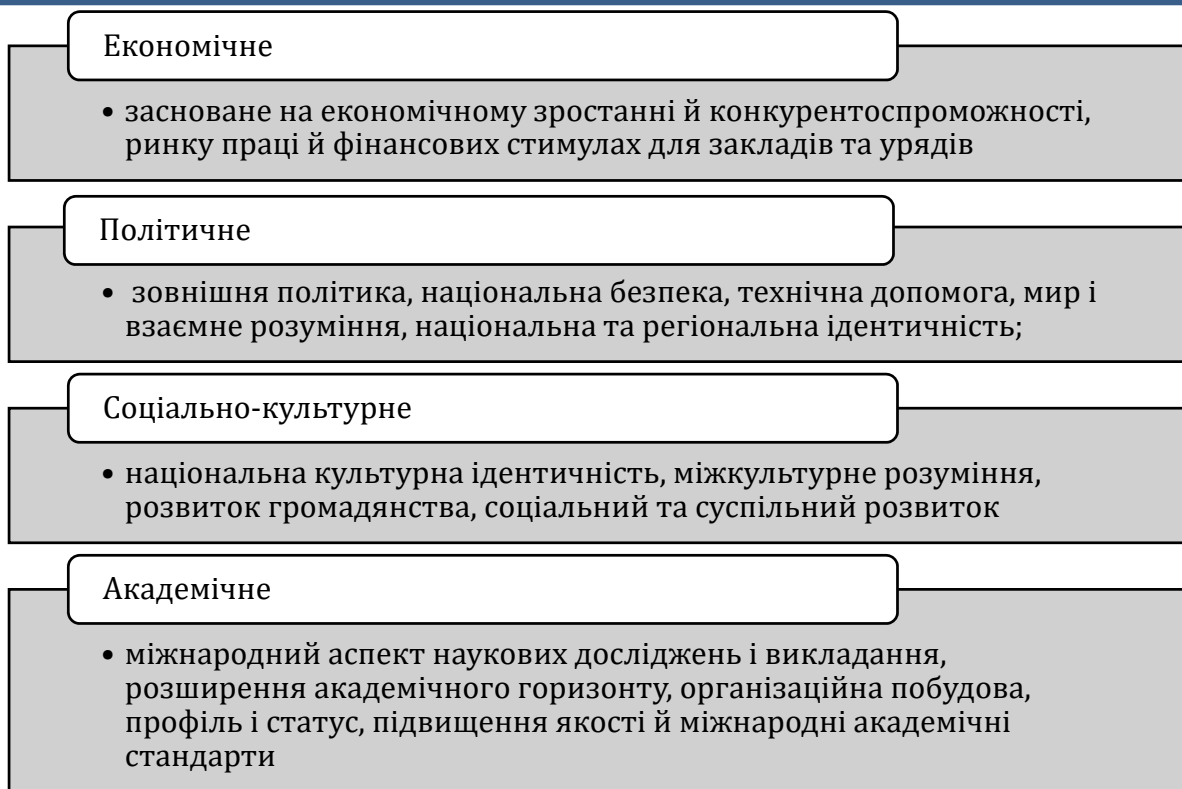

Рис.3 Основні обґрунтування інтернаціоналізації вищої освіти

Таким чином, для розвитку процесів інтернаціоналізації, важливим є чітке визначення обґрунтувань та є надзвичайно важливим кроком в процесі реалізації інтернаціоналізації сфери вищої освіти. Основні обґрунтування можна знайти в політичних програмах розвитку сфери освіти. Важливо зауважити, що зміст кожного обґрунтування може варіюватись в залежності від країни, стану їх сфери освіти, реформаційних змін в цій сфері.

Окрім вищезгаданих стратегій, принципів, етапів та інших характеристик процесу інтернаціоналізації вищої освіти, важливою характеристикою даного явища є також ознаки або індикатори, за якими можна в об'єктивному ключі оцінити якість впровадження стратегій та принципів процесу інтернаціоналізації вищої освіти. Відповідно до думки більшості науковців, на сьогоднішній день розрізняють десять основоположних принципів процесу інтернаціоналізації вищої освіти, за якими можна провадити її оцінювання:

Стратегія інтернаціоналізації є частиною загальної місії і цінностей університету; підтримується викладацьким складом, допоміжним персоналом університету та зовнішніми стейкхолдерами (англ. stakeholders – зацікавлені особи).

Важливість та першочерговість відображення процесу інтернаціоналізації у документах та планах вищого навчального закладу. Важливим також є те, що весь процес інтернаціоналізації у вищому навчальному закладі повинен бути включений у загальний процес стратегічного та тактичного планування, а результати та успіхи процесу інтернаціоналізації повинні бути оголошені на щорічних нарадах або іншими відповідальними органами.

Формування інтернаціоналізованих навчальних програм та планів для студентів, тотальна інтернаціоналізація процесу навчання, викладання та процесу оцінювання знань студентів.

Формування міжнародних факультетів та кампусів, створення додаткових програм позаурочного навчання.

Облігативна наявність міжкультурного різноманіття, а також забезпечення мультикультурної спільноти іноземних студентів, які наділені правом голосу у вирішенні найважливіших питань життя вищого навчального закладу. Стимулювання інтернаціоналізації не лише іноземних студентів, але і вітчизняних.

Впровадження системи стимулювань та заохочень щодо визнання важливості міжнародного стажування у процесі професійного розвитку та становлення. Дана система повинна розповсюджуватись на всіх працівників вищого навчального закладу та студентів;

Налагодження системи міжнародних зв'язків, які повинні забезпечити можливість інтегративних процесів студентів, викладачів та дослідників, які належать до вищого навчального закладу у глобальний простір.

Створення цілодобової служби підтримки для іноземних студентів, які виявили бажання навчатись у вітчизняному вищому навчальному закладі. Основним завданням даної служби підтримки є постійна та всеохоплююча допомога іноземним студентам в процесі адаптації та подальшого навчання в новій для них країні. Окремою частиною функціонування даної служби повинно стати також сприяння інтернаціоналізації вітчизняних студентів.

Існування в вищому навчальному закладі необхідних для реалізації стратегій інтернаціоналізації ресурсів та моніторинг виконання покладених на відповідальних осіб зобов'язань у межах реалізації стратегій інтернаціоналізації.

Поліпшення обраних стратегій інтернаціоналізації за допомогою систем моніторингу, критичної оцінки отриманих результатів.

Варто також зазначити, що на міжнародному, національному та інституційних рівнях існують визначені кількісні показники, які також вважаються специфічними показниками ефективності процесу реалізації інтернаціоналізаційних процесів в сфері вищої освіти [9-10].

Висновки

Таким чином, інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах сьогодення проявляється у зростаючій значущості міжнародної діяльності закладу вищої освіти. Інтернаціоналізація здатна підвищити конкурентоспроможність вищих закладів освіти, покращити якість освіти, посилити кооперацію науки та освіти. В першу чергу від цього виграють студенти, у яких з'являється можливість вивчати різні курси у ЗВО, що їм сподобалися, і які отримують знання, навички або навіть спеціальність, затребувані на світовому ринку. Кооперація між вузами дозволяє студентам та дослідникам розширити свій кругозір та ознайомитися з досвідом закордонних колег. Розвиваються такі корисні в глобалізованому світі навички, як толерантність та поважне ставлення до чужої культури.

Список використаних джерел:

1. Гальків Л. І., Гринькевич О. С. Факторний аналіз вартості освітніх послуг в Україні у контексті розвитку людського капіталу. Актуальні проблеми економіки. Науковий економічний журнал. Серія «Економічні науки». 2015. № 1 (163). Вип. 8/2014. С. 37–46.
2. Глібовецький Є. Про роль освіти в українському суспільстві. Українська правда. Життя. 2015. 03 лист. URL: <http://life.pravda.com.ua/society/2015/11/3/>
3. Гончаренко М. Ф. Методи та моделі оцінки та прогнозування потреб економіки у випускниках ВНЗ. Математичні методи та моделі в економіці. 2013. № 1. С. 368–375.
4. Гринькевич О. С. Глобальні чинники трансформації та конкурентоспроможності національних систем вищої освіти у XXI столітті. Економічний часопис

- Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2017. № 3. С. 13–20.
5. Гринькевич О. С. Концептуальна модель інституційного аналізу конкурентоспроможності системи вищої освіти. Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. 2017. № 54. С. 157–168.
 6. Гринькевич О. С. Прогнозування попиту на ринку освітніх послуг в Україні. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016. № 2. С. 83–89.
 7. Гринькевич О. С. Стратегічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності вищої освіти в Україні. Формування ринкової економіки в Україні: зб. наук. праць. 2018. Вип. 40. Ч. 1. С. 92–102.
 8. Гринькевич О. С. Зеленюк К. П. Статистичні інструменти оцінювання якості вищої освіти в аналізі її конкурентоспроможності. Глобальні та національні проблеми економіки : електронне наукове фахове видання. 2017. № 16. С. 947-954.
 9. Гринькевич О. С., Левицька О. О. Інституційне середовище забезпечення якості системи вищої освіти: міжнародний і національний аспекти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 15, Ч. 1. С. 84–90.
 10. Гринькевич О. С., Лутчин Н. П. Аналіз і моделювання процесів інтернаціоналізації вищої освіти у контексті інноваційного розвитку. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2017. № 3, вересень. С. 314–325.